

Nr 120.

Av herr **Berglund, Jan Erik**, angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i fråga om användande av pensionsförsäkringsfondens avkastning till åtgärder, avseende att förebygga invaliditet.

Gentemot det av särskilda sakkunniga avgivna ursprungliga förslaget till lag om allmän pensionsförsäkring så ock senare mot det av Kungl. Maj:t i proposition nr 126 för Riksdagen framlagda förslag i ämnet har från olika håll framhållits såsom en brist, att i desamma icke upptagits några bestämmelser om åtgärder till förebyggande av invaliditet.

Av kritiken i denna punkt må särskilt erinras om vad kommerskollegium, riksförsäkringsanstalten och svenska fattigvårdsförbundets arbetsutskott härutinnan anfört.

Kommerskollegium anser det sålunda såsom en brist i de sakkunnigas förslag, att detsamma helt och hållet förbigår denna viktiga sida av invaliditetsförsäkringens problem. En dylik fördjupad lagstiftning torde visserligen särskilt i vårt land erbjuda stora svårigheter, och kommittén har med fog kunnat peka på hela vår övriga lagstiftning på socialförsäkringens område, som genomgående har att uppvisa samma brist. Men då det nu gäller att taga ett stort och avgörande steg till genomförande av den största av socialförsäkringens grenar, synes det kollegium vara av särskild vikt, att det i lagen bestämt fastslås, att problemet icke är slutgiltigt löst endast genom införandet av pensionsrätt, utan att i lagstiftningens uppgifter jämväl ingår att verka i förebyggande riktning.

Riksförsäkringsanstalten framhåller såsom sin mening, att det vore ställt utom tvivel, att, därest invaliditets- och ålderdomsförsäkringen hade i sin tjänst ett ordnat system av sjukhus, kuranstalter och dylikt, totalkostnaden för försäkringen skulle kunna nedbringas, och att framför allt

folkhälsan och arbetskraften hos befolkningen skulle, bättre än nu sker, kunna tillvaratagas och bevaras. Anstalten ifrågasätter ock, att i lagtexten inryckes en föreskrift, att viss del av fondens medel må utlånas mot antaglig säkerhet till kommuner, föreningar eller enskilda att användas till inrättande av anstalter för vård och behandling av sjukliga (skadade), pensionsförsäkringen tillhörande personer, som kunna antagas hava utsikt att genom dylik behandling bliva arbetsföra eller förbättrade.

Svenska fattigvårdsförbundets arbetsutskott anser det ligga i öppen dag, att en invaliditets- och ålderdomsförsäkring nödvändigtvis måste förenas med åtgärder, avseende att förebygga invaliditet. Om så ej sker, riskerar man ej allenast att öka det allmännas kostnader för försäkringen, utan även att onödigtvis kvarhålla personer, vilka genom lämplig behandling åter kunna bliva arbetsdugliga, i en för samhället tärande och för dem olycklig belägenhet. Man kan även befara, att den »försäkringsnevros», som ofta inställer sig såsom en följd av en allmän invaliditetsförsäkring, skall få en stor omfattning, om inga åtgärder äro träffade att bekämpa inbillade eller verkliga sjukdomar. Enligt arbetsutskottets åsikt tala därför starka skäl för att förslaget kompletteras med lämpliga bestämmelser i nu antydd riktning.

Enligt min mening är ock kritiken mot pensionsförsäkringsförslaget i nu angivna hänseende synnerligen berättigad. Min bestämda åsikt är nämligen, att strävandena att så långt möjligt förebygga invaliditet är en av den sociala invaliditetsförsäkringens förnämsta uppgifter och en av de verkligt bärande faktorerna i densamma. Denna åsikt är ock allmänt erkänd i den utländska lagstiftningen å detta område. Med avseende härå må till en början i korthet erinran göras om förhållandena i Tyskland. Den tyska riks-försäkringslagen stadgar sålunda, bland annat, att, om en försäkrad hotas av invaliditet och alltså kan väntas falla försäkringen till last, vederbörande försäkringsanstalt må ingripa genom meddelande av vård å sanatorier, sjukhus eller konvalescenthem eller på annat sätt. Har den sjuke genom sin arbetsförtjänst underhållit anhöriga, erhålla dessa under sjukvårdstiden ett understöd, motsvarande $\frac{1}{4}$ av den för trakten normala arbetslönen. Försäkringsanstalt kan även meddela sjukvård åt den, som redan erhållit invaliditetspension, om han kan förväntas därigenom återvinna sin förvärvsförmåga. Med tillsynsmyndighetens medgivande kan slutligen försäkringsanstalt använda me-

del till befrämjande eller genomförande av allmänna åtgärder till förebyggande av för tidig invaliditets inträdande bland de försäkrade eller till höjande av hälsotillståndet bland den försäkringspliktiga befolkningen. De försäkrade hava icke någon ovillkorlig rätt att erhålla vård av ifrågavarande slag, men hava försäkringsanstalterna i allt fall i mycket stor utsträckning och med synnerligen gott resultat begagnat sig av lagens medgivande att meddela dylik vård. Numera behandlas sålunda årligen 100,000 försäkrade, och den årliga kostnaden härför uppgår till över 25 millioner mark, varav den långt öfvervägande delen användes i kampen mot tuberkulosen. Belysande för denna verksamhets resultat är det av vissa tyska socialpolitiker framförda påståendet, att densamma rent av skulle tillföra försäkringen en vinst, i det kostnaden för meddelandet av denna sjuk- och sanatorievård mer än väl uppvägdes av därigenom medförd lättnad i skyldigheten att utgiva invaliditetsräntor. Huru härmed än må förhålla sig, säkert är dock, att denna gren av försäkringsanstalternas verksamhet åtnjuter stor popularitet.

Även i den nya engelska sjuk- och invaliditetsförsäkringslagen av år 1911 är stor vikt lagd på bekämpandet av tuberkulos och andra dylika sjukdomar, och vill lagen med avseende härå så långt möjligt medverka därtill, att av dylika sjukdomar angripna personer beredas vård å sanatorier eller andra liknande vårdanstalter.

Till de fonder — upprättade av kommuner eller enskilda — som kunna bliva disponibla för detta ändamål, lämnas sålunda avsevärda understöd, nämligen dels 1 sh. 3 d. (= 1.13 kr.) årligen för varje försäkrad, vilket belopp utgår av den årliga premiesumman, dels ock 1 d. (= 7 1/2 öre) årligen för varje försäkrad i bidrag från staten. Dessutom kan understöd erhållas vid upprättande av sanatorier från en av Parlamentet för detta ändamål avsatt fond på £ 1,500,000 (= omkring 27 millioner kr.).

Slutligen må i detta sammanhang nämnas, att det nyligen avgivna förslaget till invaliditets- och ålderdomsförsäkring i Norge upptager bestämmelser angående förebyggande av invaliditet. Här stadgas sålunda, att därest en försäkrad blir sjuk och fara är för handen, att sjukdomen skall medföra invaliditet, kan försäkringsverket bestämma, att den sjuke skall erhålla »kur og pleie», försåvitt utsikt finnes, att invaliditeten därigenom skall förebyggas till fördel för försäkringen. Försäkringen skall i så fall helt eller delvis bära kostnaderna för vården. Under behandlingstiden erhålla den försäkrades anhöriga underhållsbidrag.

Vad Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition angår, må det villigt erkännas, att den ingalunda ställer sig helt främmande gentemot åt-

gärder från försäkringens sida, avseende att förebygga invaliditet. Av civilministerns yttrande till statsrådsprotokollet framgår ju otvetydigt, att det förslag angående placering och förvaltning av pensionsförsäkringens fond, som av Kungl. Maj:t kommer att framläggas för Riksdagen nästa år, jämväl kommer att möjliggöra fondmedlens utlåning åt landsting och kommuner för byggande av sanatorier, sjukhus m. m. Något förslag gående ut på direkt ingripande från försäkringens sida, när försäkrad på grund av iråkad sjukdom hotas av invaliditet, synes emellertid icke vara att förvänta från Kungl. Maj:t i samband med avgivande av förslag till försäkringsfondens användande. Civilministern yttrar med avseende härå, att han icke vill bestrida, att åtgärder i syfte att förekomma eller framskjuta invaliditet äro mycket önskvärda. Dessa problem äro emellertid, yttrar civilministern vidare, av annan art än de, som avses med den ifrågavarande lagstiftningen och synas knappast redan nu böra upptagas till lösande i sammanhang med denna. Till stöd för denna uppfattning pekar civilministern, bland annat, på utvecklingen i Tyskland, där försäkringsanstalternas numera omfattande verksamhet till förebyggande av och räddning från invaliditet utgör resultatet av en 22-årig utveckling, vars begynnelse var synnerligen blygsam.

Denna åsikt kan jag icke gilla. Enligt mitt förmenande är det icke någon anledning för oss att gå till väga i förevarande hänseende på samma sätt, som man i Tyskland varit nödsakad att göra. Av Tysklands ställning såsom föregångslandet å ifrågavarande, förut obeträdda område följer, att man här varit tvungen att steg för steg söka treva sig fram till ett resultat. För vår del, synes det mig, är ett dylikt tillvägagångssätt icke nödvändigt. Tvärtom böra vi här i Sverige liksom i andra länder vara angelägna om att draga nytta av den i Tyskland redan vunna erfarenheten. Jag anser sålunda, att vi redan från början böra inrikta vår strävan på att så långt möjligt förekomma invaliditet. Såsom jag längre fram närmare kommer att klargöra, torde för detta ändamål sanatorier, sjukhus och andra vårdanstalter i en snar framtid bliva disponibla i en omfattning, som sannolikt i det närmaste motsvarar behovet utan direkt kostnad för försäkringens. På försäkringens del skulle i stället komma att helt eller delvis bekosta försäkrades vård å dessa anstalter ävensom meddela underhållsbidrag till deras anhöriga, därest dessa för sin utkomst äro beroende av den försäkrades arbetsförtjänst.

Bland folksjukdomarna i vårt land torde tuberkulosen utan jämförelse vara den största folkförödaren och invaliditetsskaparen. Årligen skördar denna c:a 10,000 av landets innebyggare. Uppgiften skulle

således i första hand bliva att till samhällsnyttigt arbete rädda större eller mindre del av de utav denna sjukdom angripna. Det är ur flera synpunkter anledning att i detta sammanhang särskilt rikta uppmärksamheten på tuberkulosen. I regel medför tuberkulosen en mångårig invaliditet, och kommer densamma därför att förorsaka försäkringen synnerligen stora kostnader. Den angriper vidare nästan undantagslöst unga människor under trettio år och föröder därigenom det dyrbaraste människomaterialet. Det är ock slutligen i detta sammanhang ytterligare en omständighet att taga i betraktande. Det har med skäl från många håll anmärkts mot pensionsförsäkringsförslaget, att de pensioner, detsamma avser att bereda, äro alltför obetydliga. Särskilt berättigande har denna anmärkning, därest invaliditeten inträder vid unga år, då ju så gott som endast pensionstillägget utgår. Då nu åter tuberkulosen i regel skapar invaliditet vid unga år, komma de av sjukdomen angripna i en synnerligen dålig ställning i försäkringen. Starka skäl tala sålunda för att någonting göres från försäkringens sida för de av ifrågavarande sjukdom angripna. En synnerligen god hjälp kommer försäkringen härvid att få i de åtgärder, som redan av statsmakterna beslutats för bekämpande av densamma, och till vilka anknytning lämpligen bör ske. Efter en på förhand uppgjord plan har, som bekant, sedan åtskilliga år tillbaka Riksdagen årligen beviljat ett anslag av 400,000 kronor att under vissa villkor tilldelas landsting, kommuner, föreningar och enskilda för uppförande eller inrättande av tuberkulosjukvårdsanstalter. Enligt omförmälda plan skall detta anslag utgå ännu i några år, tills behovet av dylika vårdanstalter kan anses vara på ett något så när tillfredsställande sätt tillgodosett. Det är desto större anledning antaga, att så skall bliva fallet, därest, såsom ifrågasatts, ovan nämnda korporationer och enskilda kunna för ändamålet erhålla lån på billiga villkor ur pensionsförsäkringens fond. Därjämte utgår emellertid för närvarande till tuberkulossjukvårdsanstalter, som prövas vara på tillfredsställande sätt anordnade, av statsmedel under vissa villkor ett bidrag av högst 50 öre för dag och patient, för vilken avgiften för vården ej är högre än en krona om dagen. Sammanlagda statsutgiften för detta ändamål är för nästa år beräknad till cirka 600,000 kronor.

Någon ändring i nu angivna plan för statens direkta deltagande i kampen mot tuberkulosen bör givetvis icke ifrågasättas. På pensionsförsäkringens del skulle för tuberkulosens vidkommande således endast komma att dels bestrida en fyllnadsavgift för vård av försäkrad å tuberkulossjukvårdsanstalt, så att denna vård icke behövde medföra någon

kostnad för den försäkrade själv, och dels lämna underhållsbidrag till den försäkrades anhöriga.

Orsaken, varför jag här tämligen utförligt har uppehållit mig vid frågan om bekämpandet av tuberkulosen, är, att jag anser denna vara så ojämförligt mycket viktigare i föreliggande hänseende än övriga folksjukdomar. Av dessa vill jag emellertid ytterligare nämna kräftan, syfilis och barnförlamningen, alla ur försäkringens synpunkt viktiga, såsom ofta förorsakande invaliditet, därest icke lämplig vård i tid erhålles. I kräfta insjukna inom landet årligen enligt uppgift 4—5,000 personer. Som emellertid kräftan, i motsats mot tuberkulosen, i synnerhet angriper personer i mera burgen ställning, torde endast en del av nämnda fall drabba de befolkningslager, som försäkringen omfattar. För sistnämnda antal fall torde tillfälle till vård kunna beredas på redan befintliga sjukvårdsanstalter, upprättade av landsting och kommuner.

Vad syfilis beträffar, synes det visserligen vara otvivelaktigt, att denna sjukdom griper mer och mer omkring sig. Som densamma emellertid i huvudsak är lokaliserad till storstäderna och man där redan förut sört för en rationell vård av syfilissmittade utan kostnad för den sjuke själv, torde denna sjukdom icke behöva medföra stora utgifter för försäkringen.

Beträffande slutligen barnförlamningen, kommer staten med all sannolikhet att ingripa för beredande av vård vid vissa vanförestalter åt personer, som på grund av barnförlamning lida av vanförhet. Några närmare grunder härför äro, som bekant, ännu icke fastställda.

De kostnader, som den nu av mig ifrågasatta verksamheten från pensionsförsäkringens sida skulle draga, har jag tänkt mig skola utgå ur pensionsförsäkringsfondens avkastning. Med hänsyn särskilt till vad som redan från statens, landstings och kommuners sida redan åtgjorts och framdeles med största sannolikhet kommer att göras för bekämpande av vissa svårare folksjukdomar, tror jag icke, att dessa kostnader behöva bli alltför stora. De kunna ju för övrigt tills vidare begränsas till visst lägre belopp. Vid sådant förhållande och då denna förebyggande verksamhet från försäkringens sida med säkerhet kommer att i avsevärd grad minska försäkringens utgifter för invaliditet — vård bör ju efter prövning i varje särskilt fall givetvis endast ifrågakomma, när utsikt finnes för den hotande invaliditetens användande — synes verksamheten i fråga knappast behöva förorsaka någon rubbning i beräkningarna för fondavkastningens användande.

Någon närmare utredning och förslag i ämnet har jag icke ansett lämpligt att nu framlägga, enär ju frågan närmast hörer samman med

försäkringsfondens placering och förvaltning, varom ju förslag från Kungl. Maj:t är att förvänta först till nästkommande års Riksdag.

På grund av vad jag sålunda anført, tillåter jag mig hemställa,

att Riksdagen ville för det fall, att Kungl. Maj:ts förslag angående pensionsförsäkring blir av Riksdagen godkänt, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och under vilka villkor pensionsförsäkringsfondens avkastning må i viss utsträckning tagas i anspråk för åtgärder, avseende att förebygga invaliditet, ävensom, därest denna utredning därtill föranleder, för Riksdagen framlägga förslag i ämnet i samband med avgivande till Riksdagen av förslag angående fondens placering och förvaltning.

Stockholm den 11 april 1913.

J. E. Berglund.